

КАЛЮЖНИЙ Р.А.,
*професор кафедри правового
забезпечення гуманітарного
інституту Національного
університету оборони України імені
Івана Черняховського, доктор
юридичних наук, професор*

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ТЕРОРИЗМУ

На початку ХХІ століття тероризм став глобальною світовою проблемою, небезпечним викликом сучасному суспільству. Це, перш за все, пов'язане з тим, що тероризм набуває нових форм і можливостей, постійно відбувається його еволюція. Свідченням цього є розширення його масштабів та характеристик, зміна його суб'єктивного та об'єктивного складу, цілей, збільшення кількості терактів.

У зв'язку з цим, вивчення особливостей механізмів правового регулювання боротьби з тероризмом нині становить значний науковий інтерес і є актуальним для сучасної юридичної науки. Ознайомлення зі світовим науковим і практичним досвідом правового регулювання у сфері боротьби з тероризмом може допомогти Україні у пошуку ефективних шляхів розвитку системи національної безпеки, у вдосконаленні стратегії зовнішньої політики для вирішення даної проблеми.

Тероризм є складною науковою проблемою, вирішення якої потребує використання комплексного міжгалузевого підходу, а також здійснення дослідження галузей кримінального, адміністративного, конституційного, міжнародного права, кримінології, оперативно-розшукової діяльності, військової та інших наук.

На сьогодні можна виділити декілька основних напрямків дослідження проблеми боротьби з тероризмом. Деякі науковці розглядають проблеми тероризму суто з кримінально-правових і кримінологічних позицій, інші займаються дослідженням тероризму як міжнародно-правової категорії політичного характеру або ж розглядають тероризм в теоретико-правовому аспекті, тобто як соціально-політичне явище.

Характеризуючи напрямки сучасних наукових досліджень тероризму в різних країнах та регіонах світу, варто констатувати, що вони мають чітко виражену гомогенну спрямованість, адже науковому аналізу підлягають переважно кримінально-правове і

кримінологічне питання протидії тероризму. Так, першу спробу розглянути тероризм з кримінально-правової позиції зробила в 1993 р. С. Допілка на прикладі морського тероризму. Серед великої кількості наукових робіт у цій галузі також необхідно виділити монографії В. Ємельянова, С. Мохончука, В. Антипенка, А. Гулієва.

Розвиваючи вказані теоретичні положення, А. Гулієв зазначає, що поняття «тероризм» потрібно розглядати як багатоаспектне, складне, суперечливе і неоднозначне соціальне явище, в результаті чого значно ускладнюється процес чіткого і об'єктивного формулювання його поняття, такого, яке в повній мірі розкривало б сутнісні основи цієї категорії [1, с. 17]. Відомо більше двохсот дефініцій тероризму, проте ні одна з них не може претендувати на відображення всієї повноти його суті, характеристики і мотивації, форм та методів.

В юридичній літературі поняття «тероризм» зустрічається як у вузькому, так і в широкому сенсі. Наприклад, В. Ліпкан, Д. Никифорчук і М. Руденко під поняттям «тероризм» у вузькому значенні розуміють негативне соціальне явище, зумовлене соціальними, політичними та економічними факторами. Суть цього явища заключається у застосуванні або загрозі застосування насилля чи інших суспільно небезпечних дій особою чи групою осіб, які прагнуть шляхом залякування і примушування досягти певних соціальних змін у власних цілях. На думку цих же авторів, тероризм в широкому сенсі – це негативне соціально-правове явище [2, с. 44].

Звернення до питання еволюції тероризму в контексті дослідження дозволило встановити основні віхи його розвитку, які можна згрупувати в залежності від його особливостей і характеристик:

- друга половина XVI ст. – друга половина XVIII ст. – формування поняття «прямий умисел», яке охоплює смисловий зміст таких понять як «умисел на вбивство» і «умисел на здійснення державних злочинів», що стало фундаментом подальшої правової кваліфікації тероризму;

- друга половина XVIII ст. – початок XIX ст. – поява терміна «терор», який характеризує конкретне соціальне явище і засіб в ідейно-політичній боротьбі, тобто в цей період зароджується політичний та державний тероризм;

- перша половина XIX ст. – початок XX ст. – розвиток теорії «філософії бомби» з її наступною трансформацією в «теорію руйнування». Застосування у терористичних актах досягнень науково-технічного прогресу;

-середина ХХ ст. – кінець ХХ ст. – розвиток маргінального екстремізму і тероризму як крайньої форми появи першого. Особливого розповсюдження набуває міжнародний тероризм, який використовує сучасні технології;

-начало ХХІ ст. – до сьогоднішнього дня – тероризм набуває особливо агресивного характеру із застосуванням найбільш жорстоких форм і методів його здійснення.

Аналіз встановлених періодів дає підстави зробити висновки про те, що тероризм – це злочинна діяльність, яка на різних історичних етапах суспільного розвитку відрізняється лише формами, способами і методами здійснення терористичних актів.

В цілому ж слід зауважити, що вивчення сучасного рівня законодавчого забезпечення національної безпеки свідчить про те, що існуючі проблеми та неузгодженості в цьому питанні можуть бути вирішені лише завдяки цілеспрямованим і спільним зусиллям всіх гілок влади. До нинішнього часу пророблена значна, але недостатня робота щодо формування законодавчої бази протидії тероризму та іншим проявам екстремізму.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Гулиев А.Д. Институт президенства в противодействию международному тероризму: сравнительно-правовой анализ законодательств Украины и Азербайджанской Республики: монография / А.Д. Гулиев. – К.: 2012. – 440 с.

2. Ліпкан В.А. Боротьба з тероризмом / В.А. Ліпкан, Д.Й. Никифорчук, М.М. Руденко – К.: Знання України, 2012. – 214 с.